

Liczebność i rozmieszczenie stanowisk lęgowych czapli siwej *Ardea cinerea* w Wielkopolsce w latach 2006–2010

Przemysław Wylegała, Andrzej Batycki, Tadeusz Mizera

Abstrakt: Celem pracy jest przedstawienie liczebności i rozmieszczenia czapli siwej *Ardea cinerea* w Wielkopolsce w roku 2010, charakterystyka siedlisk lęgowych oraz porównanie uzyskanych wyników z danymi z lat wcześniejszych. W analizie wykorzystano także informacje pochodzące z lat 2006–2009. W roku 2010 w 34 czaplińcach stwierdzono gniazdowanie 1629–1650 par czapli siwej. Zagęszczenie czapli siwej w Wielkopolsce wynosiło 0,9 kolonii oraz 42 gniazda/1000 km². W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat nie nastąpiły wyraźne zmiany liczebności lęgowej populacji w Wielkopolsce i można ją uznać za stabilną. Średnia wielkość kolonii w roku 2010 wyniosła 48 par (SD=43,8; mediana 37). Na czterech stanowiskach czaple siwe tworzyły kolonie mieszane z kormoranami *Phalacrocorax carbo*. Czaple siwe zakładały gniazda na drzewach w wieku od 25 do 165 lat. Dominowały kolonie zlokalizowane na drzewach w wieku poniżej 80 lat (79,4% kolonii). Czaple budowały gniazda na 10 gatunkach drzew, najliczniej na sosnach (76,8%), wierzbach (6,5%) i dębach (5,9%). Czaplińce znajdowały się w odległości 45–950 m od zabudowań (średnio 295 m; SD=246,9) oraz 0–2200 m od potencjalnych żerowisk (średnio 710 m; SD=649,9). Zdecydowanie dominowały kolonie położone w odległości do 500 m od zabudowań (81,6% kolonii). W ostatnich latach ich odległość od zabudowań zmniejszyła się. Spośród 10 kolonii, które zmieniły położenie, 9 znajdowało się bliżej zabudowań, a średnia odległość od zabudowań zmniejszyła się z 1060 m do 260 m. W latach 2006–2010, 25 czaplińców znajdowało się w niewielkich zadrzewieniach o powierzchni 0,1–200 ha (średnio 15,7 ha, SD=39,0), 11 w lasach o powierzchni 4–75 km², 2 kolonie znajdowały się na wyspach na jeziorach.

Number and distribution of the Grey Heron *Ardea cinerea* colonies in the Wielkopolska Province in 2006–2010. Abstract: The study describes the number and distribution of the Grey Heron in the Wielkopolska Province, gives basic data about the habitat and colony characteristics and compares current results with the previous ones. Most of the data were collected during the 2010 regional census of heronries, but it also uses data from 2006–2009. A total of 34 colonies with 1629–1650 pairs of Grey Heron were found in 2010. The average density of the species in the Wielkopolska Province was 0.9 colony and 42 nests/1000 km². Over the last decades, Grey Heron population can be considered to be stable. The average colony consisted of 48 pairs (SD=43.8, median 37). Four colonies were mixed-species with the Cormorant *Phalacrocorax carbo*. The Grey Heron nested on 25–165 year-old trees. Most colonies (79.4%) were localized on trees younger than 80 years. The Grey Herons built their nests on 10 tree species, mostly on pines (76.8%), willows (6.5%) and oaks (5.9%). On average, heronries were located at a distance of 295 m (range 45–950 m) from human settlements, and 710 m (range 0–2200 m) from foraging grounds. Most colonies were located up to 500 m from the buildings

(81,6%). Of 10 colonies which changed their locations in recent years, 9 moved closer to human settlements, which resulted in shrinking of the average distance from the buildings from 1060 m to 260 m. The 11 out of 40 known colonies in 2006–2010 were located in large forests (6.5–75 km²), 2 colonies – on islands at the lakes, and the remaining 25 within small woods (0.1–200 ha).

Liczebność czapli siwej *Ardea cinerea* w Polsce szacuje się na 9–10 tysięcy par (Sikora et al. 2007). Trendy liczebności tego gatunku są trudne do określenia ze względu na dużą zmienność wielkości kolonii przy jednoczesnym braku danych o wielkości populacji w poszczególnych regionach kraju, uzyskanych w krótkim okresie czasu. W różnych publikacjach można więc znaleźć informacje o skrajnie różnych trendach liczebności (Dyrzc et al. 1991, Jermaczek et al. 1995, Bednorz 2000, Wójciak et al. 2005, Chmielewski et al. 2005, Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Chylarecki & Jawińska 2007).

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie liczebności i rozmieszczenia oraz charakterystyka siedliskowa czaplinców w Wielkopolsce w latach 2006–2010.

Teren badań

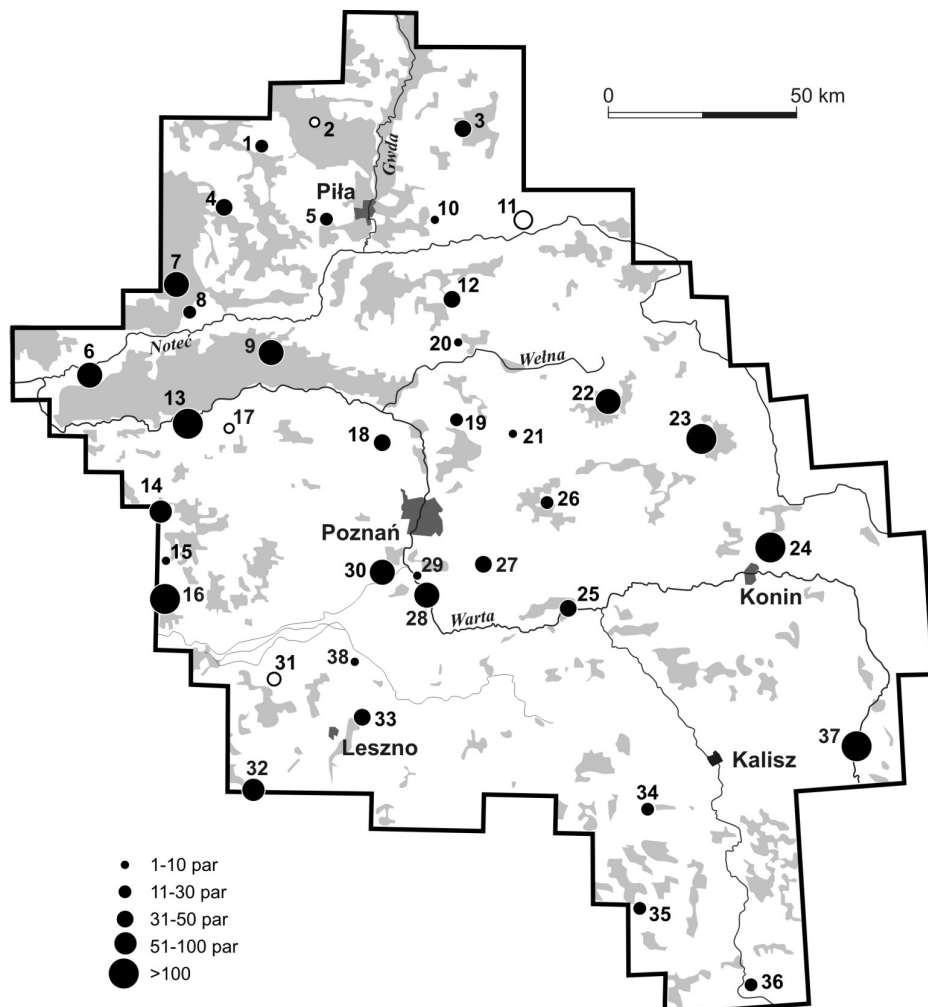
Badaniami objęto obszar Wielkopolski. Zachodnią granicą regionu jest dolny odcinek rzeki Obry, a wschodnią – górna Warta i górna Noteć. Na południu region sięga po dolinę Baryczy, a na północy aż pod Szczecinek. Obszar objęty badaniami został wyznaczony w oparciu o kwadraty siatki UTM (10×10 km; rys. 1). Zajmuje on powierzchnię 39 300 km², co stanowi 12,6 % powierzchni Polski (Bednorz et al. 2000). Wielkopolska leży w centralnej części Niżu Środkowoeuropejskiego. Północną i środkową część regionu obejmuje Pojezierze Południowobałtyckie, a południowa wchodzi w skład Nizin Środkowopolskich (Kondracki 1998). Obecny, bardzo urozmaicony krajobraz Wielkopolski, został ukształtowany przez łądólód skandynawski, szczególnie przez ostatnie zlodowacenie bałtyckie. Swym zasięgiem objęło ono północną i środkową część Wielkopolski, aż do linii: Leszno–Dolsk–Zerków–Konin (Kondracki 1998). Na północ od tej linii występują rozległe tereny pagórkowate i równinno-morenowe, urozmaicone szerokimi pradolinami oraz licznymi jeziorami. Na południe od granicy zlodowacenia formy polodowcowe są słabiej wykształcone, teren jest bardziej płaski i pozbawiony jezior, a rzeki płyną wąskimi dolinami. Większe zbiorniki wodne w tej części to zazwyczaj stawy rybne oraz zbiorniki zaporowe.

Materiał i metody

Zasadniczym materiałem wykorzystanym w niniejszej pracy są wyniki inwentaryzacji kolonii lęgowych czapli siwej w Wielkopolsce wykonanej w roku 2010. Skontrolowano wszystkie znane do tej pory czaplince – 62 stanowiska (Wiegner 1958, Bednorz 1962, Smolarkiewicz 1979, Bednorz 2000, Karbowska 2001 msc). Wykorzystano także publikowane oraz niepublikowane dane na temat kolonii czapli siwej w Wielkopolsce z lat 2006–2009 zebrane wśród aktywnie działających w regionie ornitologów oraz leśników. Wszystkie zgłaszane stanowiska były weryfikowane w terenie. Do analizy zmian położenia i wielkości kolonii czapli siwej wykorzystano także dane autorów z ostatnich 30 lat.

Kontrole wykonywano od trzeciej dekady kwietnia do połowy czerwca. Ze względu na obserwowaną dużą presję drapieżniczą kruka *Corvus corax* (wybieranie jaj) w trakcie wczesnowiosennej kontroli kolonii, większość wizyt przeprowadzono w maju i czerwcu, gdy w gniazdach znajdowały się już pisklęta. Większość kolonii kontrolowano jeden raz w sezonie lęgowym. Dla każdej kolonii określono: (1) liczbę zajętych gniazd, przy czym gniazdo uznawano za zajęte gdy stwierdzono: gniazdo świeżo zbudowane lub nadbudowane, obielenie odchodami, skorupy jaj pod gniazdem, obecność dorosłych ptaków lub piskląt; uwzględ-

niano ponadto gniazda zniszczone przez wiatr, leżące na ziemi, których stan wskazywał na zajęcie w danym sezonie lęgowym, (2) gatunki drzew gniazdowych, (3) odległość kolonii od zabudowań (niewielkie odległości mierzono bezpośrednio w terenie, a pozostałe określono ze zdjęć lotniczych znajdujących się na stronie www.geoportal.gov.pl), (4) odległość od najbliższych zbiorników wodnych będących potencjalnymi żerowiskami czapli (pomiar jak wyżej), (5) wielkość kompleksu leśnego, w którym znajdowała się kolonia (na podstawie zdjęć lotniczych z witryny www.geoportal.gov.pl), (6) wiek drzew w kolonii. Wiek drzew określano na podstawie danych Lasów Państwowych lub szacowano na podstawie średnicy drzewa na wysokości 1,3 m (w przypadku gniazd zlokalizowanych w młodych zadrzewieniach wierzbowych lub na topolach). W dużych koloniach, dla uniknięcia pomyłek, drzewa na których zostały policzone gniazda znakowano kredą.

Rys. 1. Rozmieszczenie kolonii czapli siwej w Wielkopolsce w latach 2006–2010. Kolorem białym zaznaczono kolonie nie istniejące w roku 2010. Numeracja kolonii jak w tabeli 1

Fig. 1. Distribution of the Grey Heron colonies in the Wielkopolska region in 2001–2010. White circles indicate colonies not functioning in 2010. The numbers correspond with the numbering of the colonies in table 1

Każdej kolonii nadawano nazwę pochodząca od najbliższej miejscowości. W niektórych przypadkach nazwa kolonii różni się od podawanej w źródłach literaturowych (tab. 1).

Wyniki

W latach 2006–2010 w Wielkopolsce znanych było 38 kolonii czapli siwej (tab. 1, rys. 1). Podczas inwentaryzacji czaplińców w roku 2010 zlokalizowano 34 kolonie (przeciętnie 0,9 kolonii na 1000 km²). Na poszczególnych stanowiskach gniazdowało od 1 do 193 par czapli, ale lęgi pojedynczych par stwierdzono tylko w trzech przypadkach. Łącznie w Wielkopolsce w roku 2010 stwierdzono gniazdowanie 1629–1650 par. Średnie zagęszczenie dla Wielkopolski wyniosło 42 gniazda na 1000 km², a przeciętna wielkość kolonii to 48 gniazd (zakres 1–193; SD=43,8; mediana 37). Dominowały kolonie liczące poniżej 50 gniazd (64,7% kolonii; rys. 2). W latach 2006–2010 w 4 przypadkach (10,5% kolonii) czaple gniazdowały w koloniach mieszanych z kormoranem *Phalacrocorax carbo*. W roku 2010 były dwie tego typu kolonie (5,9%). Rozmieszczenie kolonii czapli siwej w Wielkopolsce jest dość równomierne, jednakże nieco liczniej występuje ona w pasie pojezierzy, zwłaszcza w środkowej i zachodniej części regionu (rys. 1).

Czaple siwe zakładały gniazda na drzewach w wieku od 25 do 165 lat (średnio 71 lat). Dominowały kolonie zlokalizowane na drzewach w wieku poniżej 80 lat. Łącznie stanowiły one 79,4%, przy czym 52,9% kolonii znajdowało się na drzewach w wieku poniżej 40 lat (rys. 3). Gniazda czapli zlokalizowane były na 10 gatunkach drzew, głównie na sosnach, które stanowiły 76,8% drzew gniazdowych (tab. 2). W miejscach lęgowych dominowały zespoły leśne z sosną (tab. 3). Spośród 38 znanych kolonii funkcjonujących w latach 2006–2010 25 znajdowało się w niewielkich zadrzewieniach o powierzchni 0,1–200 ha (średnio 15,7 ha; SD=39,0; mediana 3,0 ha), przy czym połowa wszystkich kolonii (19) znajdowała się w zadrzewieniach o powierzchni poniżej 10 ha. Kolejnych 11 czaplińców znajdowało się w zwartych lasach o powierzchni od 4 do 75,5 km². Wszystkie one znajdowały się w odległości mniejszej niż 300 m od skraju lasu. Dwie kolonie znane w latach 2006–2010 zlokalizowane były na wyspach jeziornych (5,3% kolonii) o powierzchni 1,3 i 2,2 ha. W roku 2010 znana była jedna taka kolonia. Wszystkie stanowiska na wyspach były koloniami mieszanymi z kormoranem. W latach 2001–2010 w Wielkopolsce nie stwierdzono gniazdowania czapli siwych w trzcinach. Niewykluczone jest jednak istnienie w ostatnich latach takiej kolonii w rozległych szuwarach na jez. Gopło. Świadczą o tym częste obserwacje ptaków w szatach godowych, w tym zapadających w trzcinach, przy jednoczesnym braku w pobliżu jeziora nadrzecznych kolonii tego gatunku (dane własne, M. Kupczyk – in litt.).

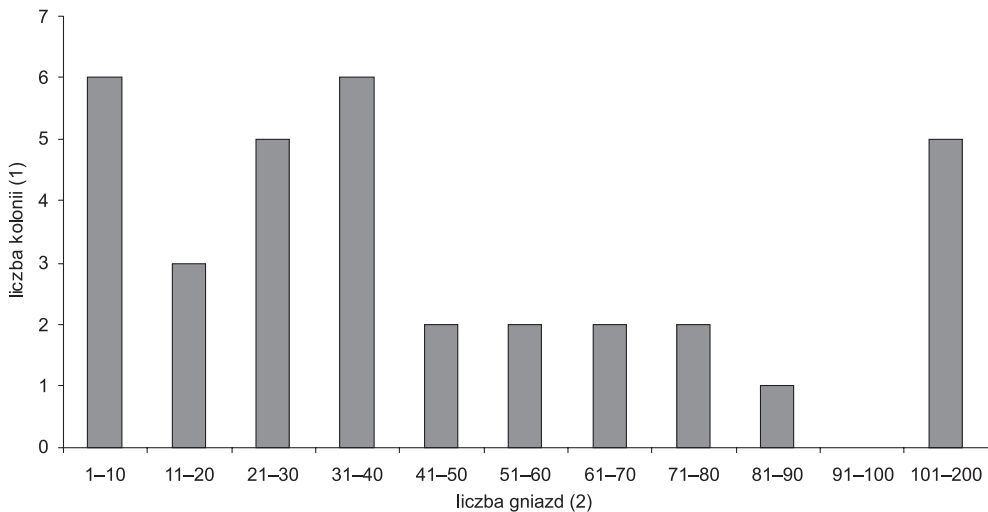
Kolonie czapli siwej znajdowały się najczęściej blisko skupisk zbiorników wodnych będących najprawdopodobniej głównymi żerowiskami tych ptaków. Odległość od zbiorników wodnych wahała się od 0 do 2 200 m (średnio 710 m; SD=649,9; mediana 480 m). W przypadku ponad połowy kolonii najbliższymi zbiornikami wodnymi były jeziora (53,6% kolonii). W pozostałych przypadkach były to stawy rybne (21,9%), rzeki i starorzecza (19,5%) oraz zbiorniki zaporowe (4,9%). Czaplińce znajdowały się w odległości 45–950 m od zabudowań (średnio 295 m; SD=246,9; mediana 200 m). Zdecydowanie dominowały kolonie położone w odległości do 500 m od zabudowań. Stanowiły one 81,6% ogółu kolonii (rys. 4).

Spośród 10 wielkopolskich kolonii czapli siwej, które zmieniły położenie w ostatnich latach, w 9 przypadkach nowe czaplińce znajdowały się bliżej zabudowań niż wcześniej. Średnia odległość od zabudowań zmniejszyła się z 1060 m do 260 m. W przypadku jednego czaplińca odległość od zabudowań zwiększyła się z 50 do 510 m. Nowe kolonie znajdowały się w odległości 0,7–6,1 km od pierwotnej ich lokalizacji (średnio 2,4 km; SD=1,75).

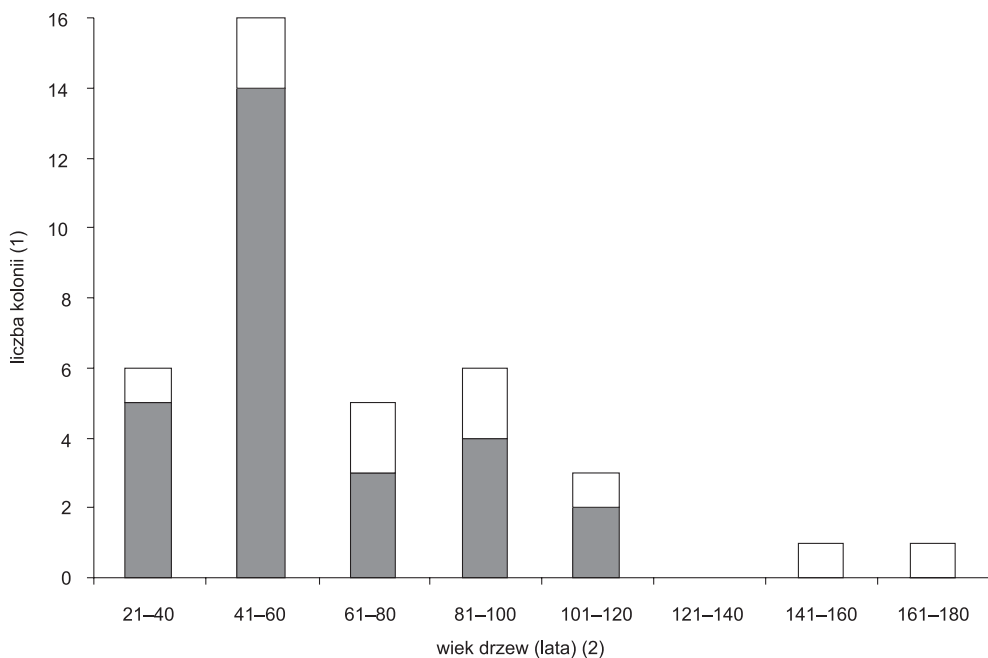
Tabela 1. Wykaz kolonii czapli siwej w Wielkopolsce w latach 2006–2010; + kolonia czynna, ale brak danych o liczebności

Table 1. List of the Grey Heron colonies in the Wielkopolska Province in 2001–2010. (1) – number of the colony on map, (2) – name of the colony, (3) – number of nests in years, (4) – total

Nr (1)	Nazwa kolonii i gmina (2)	Liczba gniazd w poszczególnych latach (3)				
		2006	2007	2008	2009	2010
1	Miłogoszcz, Tuczo		8			20
2	Trzebieszki, Jastrowie	8				0
3	Nowa Święta, Złotów			+	+	43–45
4	Lubno, Wałcz					48
5	Pokrzywno, Trzcianka	+	+	10	+	16
6	Goszczanowiec, Drezdenko		64	105–109	77–83	86
7	Przesieki, Krzyż Wielkopolski	+	20	+	+	61
8	Brzegi, Krzyż Wielkopolski	+	10	15	+	24
9	Jez. Białe, Wieleń	15	18	>50	9	57
10	Brodna, Kaczory	3–5	+	+	+	1
11	Borek, Sadki	60		0	0	0
12	Sypniewo, Margonin			10	26	35
13	Kłosowice, Sieraków	101	82	85	96	107
14	Jez. Wielkie, Trzciel, Międzyrzecz	+	+	68	+	77
15	Strzyżewo, Zbąszyń					3
16	Grójec Wielki, Siedlec	+	+	+	+	104
17	Jez. Chrzypskie, Chrzypsko Wielkie				5–10	0
18	Chrustowo, Oborniki Wielkopolskie	25–27	28	+	+	37–38
19	Długa Goślina, Murowana Goślina		16	+	27–29	13–14
20	Rudnicze, Wągrowiec (w latach 2006–2009 w rezerwacie „Dębina”)	+	33	25	16	3
21	Sławno, Kiszkowo				9–10	9
22	Lubcz, Rogowo	100	100	+	67	76
23	Bielsko, Orchowo					139
24	Helenów, Ślesin	179	+	+	267	193
25	Czeszewo, Miłośław				39	47
26	Garby, Czerniejewo			+	10	11
27	Żabikowo, Środa Wielkopolska	12	15	36	28–32	35
28	Krajkowo, Mosina	46	57	+	+	50
29	Rogalin, Mosina			2	+	1
30	Łódź, Stęszew	+	70–72	41–49	70–72	61
31	Boszkowo, Włoszakowice	11	16			0
32	Wyszanów, Szlichtyngowa	69	+	+	+	59
33	Grodzisko, Osieczna	15	15	36–40	20–25	36
34	Pardalin, Przygodzice	+	+	+	29	25–30
35	Frużów, Kobyla Góra		+	+	+	24
36	Chróścian, Bolesławiec	ok. 50	30	ok. 20	30	21–23
37	Zbiornik Jeziorsko, Warta	30–50	30–50	65	+	106–116
38	Zbiornik Wonieść, Kościan					1
Razem (4)						1629–1650

Rys. 2. Rozkład wielkości kolonii lęgowych czapli siwej w Wielkopolsce w roku 2010
Fig. 2. The Grey Heron colony size in the Wielkopolska Province in 2010. (1) – colony number, (2) – number of nests

Rys. 3. Wiek drzew zajętych przez kolonie czapli siwej w Wielkopolsce w latach 2006–2010. Zaciemniona część słupka – kolonie z dominującą sosną, biały – pozostałe gatunki drzew
Fig. 3. Age of tree-stands occupied by the Grey Heron colonies in the Wielkopolska Province in 2006–2010. Shaded – pine stands, white – other tree-stands. (1) – colony number, (2) – age category (years)

Tabela 2. Liczba (N) oraz udział procentowy (%) gniazd czapli siwej w Wielkopolsce na różnych gatunkach drzew w roku 2010

Table 2. Number (N) and percentage of the Grey Heron nests built on different tree species in the Wielkopolska Province in 2010. (1) – tree species, (2) – total

Gatunek drzewa (1)	N	(%)
Sosna <i>Pinus</i> sp.	1268	76,8
Wierzba <i>Salix</i> sp.	107	6,5
Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	98	5,9
Jesion <i>Fraxinus</i> sp.	57	3,5
Topola <i>Populus</i> × <i>canadensis</i>	50	3,0
Olsza czarna <i>Alnus glutinosa</i>	42	2,5
Buk <i>Fagus sylvatica</i>	9	0,5
Brzoza <i>Betula</i> sp.	8	0,5
Świerk zwyczajny <i>Picea abies</i>	8	0,5
Klon <i>Acer</i> sp.	3	0,2
Razem (2)	1650	100

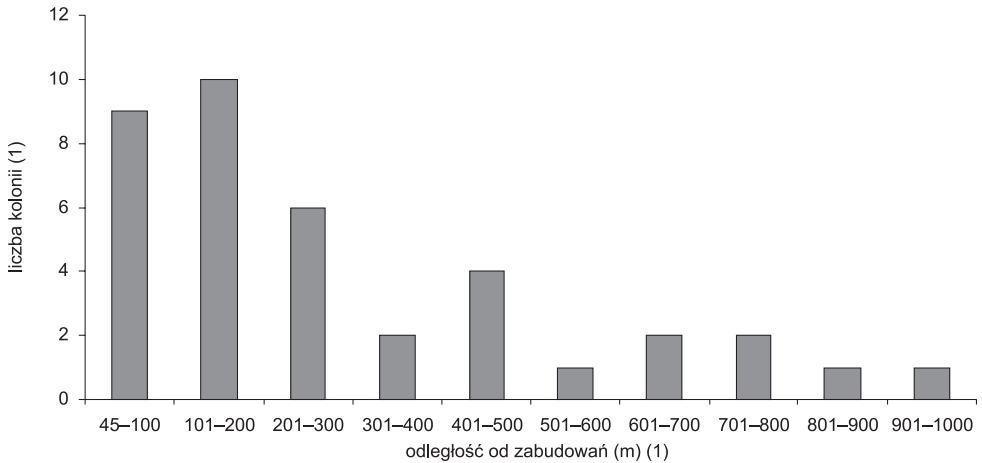
Dyskusja

Dotychczas brak było szacunków liczebności czapli siwej w Wielkopolsce opartej na wynikach inwentaryzacji wykonanej w ciągu jednego sezonu lęgowego. Zazwyczaj sumowano liczebności w różnych koloniach z okresu kilku–kilkunastu lat (Bednorz 1962, 2000). Zważywszy na fluktuacje liczebności w poszczególnych czapliflancach oceny liczebności dla regionu były obciążone błędem nieznaną wielkości. Znamienne jednak, że wcześniejsze szacunki liczebności były dość zbliżone. W latach 1930. znanych było 21 czapliflanców z ok. 1400 gniazdami, a w latach 1956–1959 gniazdowało w regionie ok. 1300 par w 34 koloniach. W latach 1980. i 1990. w Wielkopolsce znane były 43 kolonie czapli siwej, w których gniazdowało około 1300 par (Bednorz 2000). Aktualna ocena liczebności z 1650 parami w roku 2010 sugeruje wzrost liczebności czapli siwej w Wielkopolsce (Bednorz 2000, dane własne). Jednakże niższa liczebność wykazywana w latach wcześniejszych mogła wynikać w części z nie uwzględnienia kilku czapliflanców, które funkcjonowały w tym czasie, gromadzących łącznie co najmniej kilkadziesiąt par. Być może niższe szacunki liczebności wynikały także z sumowania liczebności par w poszczególnych koloniach w regionie z okresu około 20 lat (dane własne, Bednorz 2000). Ze względu na brak precyzyjnej oceny liczebności czapli siwej w latach wcześniejszych trudno jednoznacznie ocenić trendy liczebności tego gatunku w regionie. Najprawdopodobniej mamy jednak do czynienia z niewielkim wzrostem liczebności. W północnej Polsce, dla której istnieją udoku-

Tabela 3. Udział dominujących rodzajów drzew na stanowiskach lęgowych czapli siwej w Wielkopolsce w roku 2010

Table 3. Percentage of different types of tree-stand occupied by the Grey Heron colonies in the Wielkopolska Province in 2010. (1) – tree-stand type, (2) – pine, (3) – mixed, (4) – oak, (5) – ash, (6) – alder, (7) – poplar, (8) – willow, (9) – total

Dominujący rodzaj drzewa (1)	N	[%]
Sosna (2)	24	70
Mieszany (3)	3	9
Dąb (4)	2	6
Jesion (5)	1	6
Olcha (6)	1	3
Topola (7)	1	3
Wierzba (8)	1	3
Razem (9)	34	100

Rys. 4. Odległość kolonii czapli siwej od zabudowań w Wielkopolsce w latach 2006–2010
Fig. 4. Distance of the Grey Heron colonies to human settlements in the Wielkopolska Province in 2006–2010. (1) – number of colonies, (2) – distance to human settlements (m)

mentowane dane porównawcze dla 42 czaplińców z okresu ostatnich trzydziestu lat, nie stwierdzono wyraźnych zmian liczebności. Odnotowano jedynie wyraźny spadek liczby par czapli siwej w koloniach mieszanych z kormoranem (Żółkoś et al. 2010).

W latach 2006–2010 nie potwierdzono istnienia 24 kolonii znanych z lat 1980.–1990., ale jednocześnie wykryto 19 nowych czaplińców. Świadczy to o niestałości zajmowania stanowisk, co jest typowe dla tego gatunku (Cramp & Simmons 1977). Spośród 18 kolonii istniejących w latach 1980. i 1990, dla których uzyskano dane z lat 2001–2010, w 11 koloniach stwierdzono wzrost liczebności (łączna liczba gniazd na tych stanowiskach wzrosła aż o 125,4%), dla 4 wykazano spadek liczby par (średnio o 26,1%). W przypadku 3 kolonii liczba par nie zmieniła się zasadniczo (różnice liczebności mniejsze niż 10%). Przeciwny trend stwierdzono w przypadku 14 kolonii, dla których porównano liczebność w krótszym okresie – lata 2001–2005 z rokiem 2010. W przypadku 8 czaplińców stwierdzono spadek liczby par (średnio o 42,1%), dla 3 stwierdzono wzrost (średnio o 31,2%), a w przypadku 3 kolonii liczebność nie zmieniła się. Prawdopodobnie te przeciwstawne trendy spowodowane są okresowymi fluktuacjami liczebności w większej skali oraz lokalnymi zmianami liczebności. Przykładowo, czapliniec w Goszczanowcu w latach 1980. liczył około 10 par, a w odległości do kilkunastu kilometrów od niej istniały 2 inne kolonie, które gromadziły łącznie około 100 par. Gdy przestały one funkcjonować zaobserwowano systematyczny wzrost liczby par w Goszczanowcu do 165 w roku 2004. Obecnie stwierdzono tam gniazdowanie około 80 par (tab. 1). Zmiany położenia kolonii czapli siwej są dość częstym zjawiskiem, jednak w rejonach bogatych w dogodne żerowiska przemieszczenia te są stosunkowo niewielkie (Bednorz 2000). Czapla siwa jest gatunkiem skłonny do synantropizacji (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Żółkoś et al. 2010). W Wielkopolsce zjawisko to jest szczególnie wyraźne. W regionie tym aż 80% kolonii znajdowało się w odległości do 500 m od zabudowań, w tym 25% bliżej niż 100 m. W północnej Polsce w odległości do 500 m od zabudowań znajdowało się 43% czaplińców (Żółkoś et al. 2010). Zjawisko zbliżania się kolonii czapli siwej do osiedli ludzkich nasila się mimo częstych przypadków płoszenia przez ludzi, a nawet wycinania drzew z gniazdami (dane własne) – jego przyczyna pozostaje jednak nieznana. Być może ma to związek z mniejszą presją drapieżników (np. bielik, kruk) w koloniach zlokalizowanych bliżej siedzib ludzkich.

Tabela 4. Zagęszczenie kolonii oraz gniazd czapli siwej w różnych regionach Polski
Table 4. Density of the Grey Heron colonies and nests in different regions of Poland. (1) – region, (2) – years of study, (3) – number of colonies per 1000 km², (3) – number of nests per 1000 km², (4) – sources of data

Region (1)	Lata badań (2)	Liczba kolonii/ /1000 km ² (3)	Liczba gniazd/ /1000 km ² (4)	Źródło danych (4)
Wielkopolska	2010	0,9	42	niniejsza praca
Ziemia Lubuska	2004	0,8	37	Jermaczek & Maciantowicz 2005
Pomorze Zachodnie	1999–2009	1,1	59	Żółkoś et al. 2010
Pomorze Środkowe	1999–2009	0,9	67	Żółkoś et al. 2010
Polska północno-wschodnia	1999–2009	1,0	56	Żółkoś et al. 2010
Śląsk	lata 1990.	1,0	75–88	Tomiałojć & Stawarczyk 2003
Kraina Gór Świętokrzyskich	1984–2000	0,5	10–18	Chmielewski et al. 2005
Lubelszczyzna	lata 2000.	0,7	29	Wójciak et al. 2005

Zagęszczenie liczby kolonii czapli siwej w Wielkopolsce było zbliżone do występującego w północnej części kraju, na Ziemi Lubuskiej i Śląsku oraz wyraźnie wyższe niż w Krainie Gór Świętokrzyskich i na Lubelszczyźnie. Zagęszczenie gniazd było jednak wyraźnie mniejsze niż w północnej Polsce oraz na Śląsku (tab. 4).

W Wielkopolsce czapla siwa gniazduje na młodszych drzewach (najczęściej 41–60-letnich) niż w północnej części kraju (81–100 lat; Żółkoś et al. 2010).

Gniazdowanie czapli siwej w szuwarach jest w Wielkopolsce zjawiskiem bardzo rzadkim. Jedyna znana taka kolonia w Wielkopolsce funkcjonowała w latach 1992–1996 na Jez. Wielkim koło Trzciela, gdzie część ptaków gniazdowała na drzewach, a część w trzcinach. Naziemne gniazda (20–32) stanowiły wówczas 35–62% ogółu gniazd w kolonii (Rudawski 1992).

W latach 1980, w Wielkopolsce kolonie czapli siwej znajdowały się w 10 rezerwach przyrody (Bednorz 2000). W roku 2010 na skutek zaniku kolonii lub ich przemieszczeń w rezerwach pozostały tylko 3 czaplińce (rezerwy: Jezioro Wielkie, Krajkowo, Jeziersko).

Serdeczne podziękowania kierujemy do Koleżanek i Kolegów za pomoc w pracach terenowych oraz przekazanie niepublikowanych materiałów. Są to następujące osoby i instytucje: Marek Andrzejewski, Marcin Antczak, Paweł Baranowski, Cezary Brodziak, Jerzy Dąbrowski, Paweł T. Dolata, Sylwia Grochowska, Tomasz Janiszewski, Krzysztof Kaczmarek, Michał Kaleta, Tomasz Kaleta, Bartosz Krąkowski, Dariusz Kujawa, Michał Kupczyk, Grzegorz Maciorowski, Sławomir Mielczarek, Piotr Minias, Sławomir Pawlak, Wojciech Plata, Jerzy Ptaszyk, Zuzanna Rosin, Paweł Sieracki, Janusz Stępniewski, Monika Strojna, Maciej Szajda, Marta Sznajder, Tomasz Sznajder, Rafał Śniegocki, Marcin Tobółka, Piotr Tryjanowski, Aleksander Winięcki, Przemysław Żurawlew. Szczególne podziękowania składamy także Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, która na prośbę zespołu autorskiego wysłała apel do wszystkich nadleśnictw o przekazywanie informacji o koloniach czapli siwej, a także Regionalnym Dyrekcjom Ochrony Środowiska w Poznaniu, Bydgoszczy i Gorzowie Wielkopolskim za umożliwienie wstępu do kolonii objętych ochroną rezerwatową. Zuzannie Rosin oraz Łukaszowi Ławickiemu dziękujemy za cenne uwagi do pierwszej wersji manuskryptu.

Literatura

- Bednorz J. 1962. Czapla siwa *Ardea c. cinerea* (L.) i kormoran *Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw et Nodd.) w północno-zachodniej Polsce. *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.* 10: 75–131.
- Bednorz J. 2000. *Ardea cinerea* (L., 1758) – czapla siwa. W: Bednorz J., Kupczyk M., Winiecki A., Kuźniak S. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna, ss. 49–53. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Bednorz J., Kupczyk M., Winiecki A., Kuźniak S. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Wyd. Nauk., Poznań.
- Chmielewski S., Fijewski Z., Nawrocki P., Polak M., Sułek J., Tabor J., Wilniewicz P. 2005. Ptaki Krainy Gór Świętokrzyskich. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Kielce–Poznań.
- Chylarecki P., Jawińska D. 2007. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych – Raport z lat 2005–2006. OTOP, Warszawa.
- Cramp S., Simmons K.E.L. (eds). 1977. *The Birds of the Western Palearctic*. 1. Oxford University Press.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski.
- Jermaczek A., Czwalga T., Jermaczek D., Krzyśków T., Rudawski W., Stańko R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia faunistyczna. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Jermaczek A., Maciantowicz M. (red.). 2005. *Przyroda Ziemi Lubuskiej*. Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Karbowska M. 2001 msc. Inwentaryzacja czaplińców w Wielkopolsce w roku 2001. Praca magisterska, Katedra Zoologii AR w Poznaniu.
- Kondracki J. 1998. *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. *Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Smolarkiewicz M. 1979. Czapla siwa (*Ardea cinerea*) w województwach poznańskim i zielonogórskim w latach 1974–1975. *Not. Orn.* 20: 29–33.
- Rudawski W. 1992. Gniazdowanie czapli siwej *Ardea cinerea* w trzcinach. *Przegl. Przyr.* 3: 101–102.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wiegner B. 1958. Czapliska Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej. *Przyr. Polski Zach.* 2: 54–67.
- Wójciak J., Buczek T., Piotrowska M. 2005. *Atlas ptaków lęgowych Lubelszczyzny*. Lubelskie Tow. Orn., Lublin.
- Żółko K., Meissner W., Kalisiński M., Górska E., Melin M., Ibron I., Wysocki D. 2010. Liczebność i rozmieszczenie kolonii czapli siwej *Ardea cinerea* w północnej Polsce. *Ornis Pol.* 51: 30–42.

Przemysław Wylegała, Andrzej Batycki,

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody SALAMANDRA
Stolarska 7/3, 60-788 Poznań
przemo@salamandra.org.pl

Tadeusz Mizera

Zakład Zoologii, Instytut Zoologii, Uniwersytet Przyrodniczy
Wojska Polskiego 71c, 60-625 Poznań
tmizera@au.poznan.pl